

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1	
Praktyka i edukacja oparta na faktach jako podstawa diagnozy	9
Rozdział 2	
Diagnoza pedagogiczna – podstawy teoretyczne i prawne	19
2.1. Omówienie podstawowych pojęć	19
2.2. Zasady diagnozowania i podstawowe błędy diagnostyczne	26
2.3. Sytuacje trudne w procesie diagnozy (opór, kłamstwo, mechanizmy obronne, agresja)	34
2.4. Prawne aspekty organizowania pomocy pedagogiczno-psychologicznej	39
Rozdział 3	
Diagnoza neuropedagogiczna jako nowość w diagnostyce edukacyjnej	46
3.1. Krytyczne myślenie jako filar neuropedagogiki	46
3.2. Możliwości wykorzystania obrazowania mózgu w diagnozie neuropedagogicznej	48
Rozdział 4	
Przedmioty i narzędzia diagnozy nauczycielskiej	55
4.1. Metody i narzędzia badawcze – kryteria wyboru	55
4.2. Dziecko jako podmiot diagnozy – przegląd narzędzi	59
4.2.1. Narzędzia do diagnozy gotowości szkolnej oraz ogólnego poziomu rozwoju	61
4.2.2. Narzędzia do diagnozy ukierunkowanej – motoryka, sensoryka	69
4.2.3. Narzędzia do diagnozy ukierunkowanej – mowa, przetwarzanie słuchowe	74
4.2.4. Narzędzia do diagnozy ukierunkowanej – rozwój społeczno-emocjonalny	81

4.2.5. Narzędzia do diagnozy ukierunkowanej – motywacja, zainteresowania i uzdolnienia	85
4.2.6. Narzędzia do diagnozy ukierunkowanej – czytanie, ortografia, matematyka	93
4.2.7. Pomiar sprawdzający w dydaktyce, czyli testy nauczycielskie	100
4.2.8. Narzędzia do diagnozy wybranych zaburzeń rozwojowych (specyficzne trudności w uczeniu się, zaburzenia społeczno-emocjonalne, zaburzenia ze spektrum autyzmu)	108
4.3. Diagnoza środowiska rodzinnego	121
4.4. Środowisko przedszkolne, szkolne i rówieśnicze	134
4.5. Autodiagnoza wybranych kompetencji nauczycielskich	143
Zakończenie	153
Dodatek nr 1 dla nauczyciela. Procedura diagnozy zaburzeń ze spektrum autyzmu	155
Dodatek nr 2 dla nauczyciela. Procedura diagnozy dziecka z grupy ryzyka dysleksji rozwojowej	161
Literatura	167
Spis aktów prawnych	177
Spis tabel	179
Spis schematów	180
Spis rysunków	182

Wstęp

Nie jest to książka, która nauczy nauczyciela wszystkiego o diagnozowaniu. Nie jest to książka, która proponuje łatwe i gotowe rozwiązania. Nie jest to również książka, która bezkrytycznie popiera dotychczasowy sposób prowadzenia diagnozy i diagnostyki edukacyjnej.

Jest to natomiast książka, która wskazuje nauczycielom jeden ze współcześnie koniecznych kierunków rozwoju zawodowego. Jest to książka, która łamie schematy dotyczące diagnozy psychologiczno-pedagogicznej, pokazując nauczycielom możliwość i konieczność korzystania ze standaryzowanych narzędzi. Jest to również książka, po którą powinni sięgnąć psycholodzy oraz inni specjaliści pracujący z dziećmi, by dostrzec powstającą nową jakość we współpracy interdyscyplinarnej.

W ostatnich latach szybko wzrasta liczba dzieci z zaburzeniami i trudnościami rozwojowymi. Można śmiało powiedzieć, że każdy nauczyciel ma – lub za chwilę będzie miał – w swojej grupie lub klasie takie dziecko. Oznacza to, że jedną z kluczowych kompetencji profesjonalnego pedagoga jest dziś posiadanie wiedzy i umiejętności diagnostycznych, tj. rozpoznawania dzieci z zaburzeniami, określania ich ograniczeń i możliwości, dostosowania procesu nauczania oraz podejmowania różnych interwencji (w zależności od potrzeb ucznia). Od niedawna nauczyciele mogą w tym celu korzystać ze standaryzowanych narzędzi (do tej pory dostępnych jedynie psychologom) i tym samym opierać swoje działania na tzw. twardych dowodach, czyli wynikach obiektywnych i rzetelnych badań. Niniejsza książka stanowi zbiór najważniejszych informacji dotyczących diagnozowania (zasady, błędy) oraz wykaz narzędzi dostępnych dla pedagogów (wraz z uwagami na temat ich dostępności). Zostały one podzielone w zależności od obszaru, który podlega badaniu. Każdą grupę testów uzupełniono również o teoretyczne informacje dotyczące w szczególności rzadkich lub mało opisanych zaburzeń oraz trudności rozwojowych. W przypisach zamieszczono wartościowe publikacje, do których warto sięgnąć, by poszerzyć wiedzę, ponieważ książka jej nie wyczerpuje, a jedynie zwraca uwagę na najważniejsze aspekty problematyki.

Całość publikacji kończą dwa dodatki, które stanowią swego rodzaju kompendium wiedzy o kolejnych krokach postępowania w sytuacji podejrzenia u dziecka zaburzeń ze spektrum autyzmu lub trudności z zakresu dysleksji rozwojowej.

W książce zwrócono uwagę na fakt, że kompetencje diagnostyczne obejmują również autodiagnozę nauczyciela i przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu. Zaoferowano również nauczycielowi przykładowy zestaw narzędzi, z których może w tym celu skorzystać, oraz nową metodę pracy w edukacji, tj. superwizję – powszechnie stosowaną w pomocy społecznej oraz psychologii, powoli adaptowaną także dla potrzeb oświaty.

Książkę kieruję do specjalistów i tych, którzy chcą nimi zostać. Do tych, którzy nie obawiają się rygorystycznych zasad standaryzowanych narzędzi i są gotowi, by nawet testy nauczycielskie (sprawdzające poziom wiedzy ucznia) podporządkować pewnym wymaganiom, a ciągłego doskonalenia się wymagają także od siebie. Tylko wówczas możliwe będzie realizowanie edukacji opartej na faktach, gdzie każda interwencja (tj. metoda pracy, pomoc dydaktyczna, program, terapia) będzie oparta na wynikach badań (potwierdzających jej skuteczność i/lub brak negatywnych skutków ubocznych), doświadczeniu pedagoga oraz potrzebach ucznia.

Mam nadzieję, że czytelnicy tej publikacji będą tymi, którzy zapoczątkują lub/i będą kontynuować zmianę systemu edukacji ze swoistego „pola ciągłych niezwyfikowanych zmian i reform” w obszar refleksyjnych działań opartych na dowodach, algorytmach i wytycznych, przygotowanych także przez pedagogów jako specjalistów i profesjonalistów.